

Infobestand fietsroute architectuur 1.

Nadruk bij deze architectuur ligt op de Amsterdamse School die veel huldig voorkomt in Groningen maar daarnaast zullen we ook de andere architectonisch en cultuurhistorische waardevolle gebouwen en woningen beschrijven. De belangrijkste architectonische kenmerken zijn in een bijlage samengevat en zijn een mooie leidraad om met name de woningen in Amsterdamse Schoolstijl te observeren. Bijlage is apart te downloaden.

a. De voormalige Gereformeerde Kerk in Amsterdamse School.

In 1932 krijgt architect Albert Wiersema uit Bedum de opdracht een nieuwe kerk te bouwen voor de gereformeerde gemeente. Het gebouw waar vanaf 1914 gekerkt wordt, is te klein geworden voor de snel groeiende gemeente. Wiersema ontwerpt een zaalkerk waarin de invloed van de Amsterdamse school-stijl duidelijk zichtbaar is. Het waaivormige bankenplan met houten banken is daar een goed voorbeeld van, evenals het met hout betimmerde paraboolgewelf, het podium met daarop de kansel, en de glas-in-loodramen. Het interieur verkeert grotendeels in originele staat. Bijzonder is ook de hoge toren met mijtervormige bekroning. Dagelijks geopend van 10.00 - 17.00 uur. Zie verder: kerkonderdendam.nl/
Adres: Bedumerweg 34, Onderdendam

b. Verschillende woningen in Amsterdamse school stijl in de Wilhelminalaan.

c. Verschillende woningen in Amsterdamse school stijl in de Schultingaweg.

d. Goede Herderkerk in Amsterdamse schoolstijl.

De Goede Herderkerk werd in 1937-'38 ontworpen door architect Egbert Reitsma. Het is een mooi voorbeeld van de expressionistische Amsterdamse School. De kerk, met aangebouwde toren, catechisatielokaal en kerkenraadkamer, is in zijn opbouw typerend voor de vooroorlogse kerken van Reitsma: de plattegrond in de vorm van een Grieks kruis, het waaivormige bankenstelsel en het parabolische kruisgewelf.

Het grotendeels oorspronkelijke interieur wordt overspannen door een in hout uitgevoerd kruisgewelf, en bevat fraaie glas-in-lood ramen met figuratieve voorstellingen uit het Oude Testament.

Zie verder: kerkbedum.nl Adres: Schultingastraat 1, Bedum

e. Verschillende woningen in Amsterdamse Schoolstijl in de Emmalaan.

f. Meenschaar.

De voormalige school in Amsterdamse Schoolstijl is in 1927 in gebruik genomen en wordt nu nog voor diverse maatschappelijke instellingen en doelen gebruikt.. Bijzonderheden: karakteristieke dakruiter, 2 driehoekige dakkapellen in de voorgevel, trasraamklinker, geglazuurde dakpannen, brede houten dakgoten. De meenschaar, meente, boermande, marke, ook markegenootschap of boermarke genaamd, is een middeleeuws collectief van grotere boeren die gezamenlijk het beheer en gebruik van hun gemeenschappelijke gronden reguleerden.

g. Walfriduskerk met de Scheve Toren.

De rijke bouwgeschiedenis van de kerk aan Plantsoen 11 laat zich gemakkelijk aflezen. Het gebouw is gesierd met veel littekens die duiden op afbraak, uitbreiding en aanpassing. In de kerk zijn meerdere bouwstijlen te ontdekken. Het oudste deel van de kerk stamt uit de 11e eeuw. De kerk is één van de interessantste in de omgeving. Het gebouw steekt in zijn glorie dagen qua omvang de stadskerken van Groningen en ook Leeuwarden naar de kroon. Het begint met Walfridus en zijn zoon Radfridus. Beiden hebben een voorbeeldige christelijke levenswijze en zijn plaatselijke pioniers van het jonge christendom. Walfridus brengt de woeste gronden ten noorden van Groningen in cultuur. Ze leven rond het jaar 1000 en worden als martelaren, door de Noormannen gedood, net op het moment dat Walfridus aan het bidden is. Op hun beide graven worden twee houten kerkjes gebouwd. De Radfriduskapel staat tot ongeveer de 17e eeuw in de huidige Kapelstraat te Bedum en de Walfriduskapel op de huidige locatie van de hervormde kerk. Er komen veel pelgrims van heinde en ver op de beide graven af om de beide martelaren te vereren en om van hun ziekten te genezen. Bedum wordt als gevolg daarvan een belangrijke bedevaartsplaats. De houten Walfriduskapel kan het grote aantal bezoekers echter niet bergen.

In de 11e eeuw is met financiële steun van de bedevaartgangers de bouw gestart van het eerste stenen kerkgebouw. Het gebouw wordt deels uit tufsteen afkomstig uit het Eifelgebied in Duitsland opgetrokken. Door de bisschop van Münster wordt de kerk ingewijd en wordt Walfridus heilig verklaard. Zijn gebeente wordt in een reliekengraf binnen de kerk herbegraven. Het is vermoedelijk een zaalkerk geweest, in Romaanse stijl. In de loop van 1225 wordt een driebeukige kruiskerk van tufsteen voorzien van toren met zijvleugels gebouwd, in romano-gotische stijl. De kerk heeft in die tijd een koor met een halfronde eindmuur, een dwarsschip en een middenschip met smalle zijbeuken. Delen hiervan zijn nog steeds terug te vinden. Omstreeks 1275 vindt al weer een verbouwing plaats. Hierna wordt het koor vervangen door een bakstenen recht koor. De lichtbeuk met kleine vensters wordt met stenen koepels overwelfd en krijgt grotere vensters. In de westgevel komt een venster met een merkwaardig klaverbladvorm dat later weer wordt gedicht. In 1484 wordt het kerkship vergroot met de bouw van een zuiderzijbeuk. Bijzonder voor Groningen is de zandstenen ingangspartij met de flamboyante tratering in de venstertop. Vermoedelijk tussen 1536 en 1564 komt een omvangrijk hoogkoor met kooromgang, in laat-gotischestijl tot stand. Het hoogkoor steekt ver uit boven het schip van de kerk. De tegenwoordige oostmuur is de westmuur van het koor geweest. De kerk wordt een driebeukige kruisbasiliek van grote allure.

Vanaf 1594 verliest de kerk als gevolg van de hervorming zijn traditionele functie als pelgrimskerk. Heiligenverering en pelgrimage worden beschouwd als 'paapse superstitiën'. Daardoor raakt ook het gebouw in verval. Het verval de kerk gaat maar door en het heeft niet veel gescheeld of de kerk was afgebroken geweest.

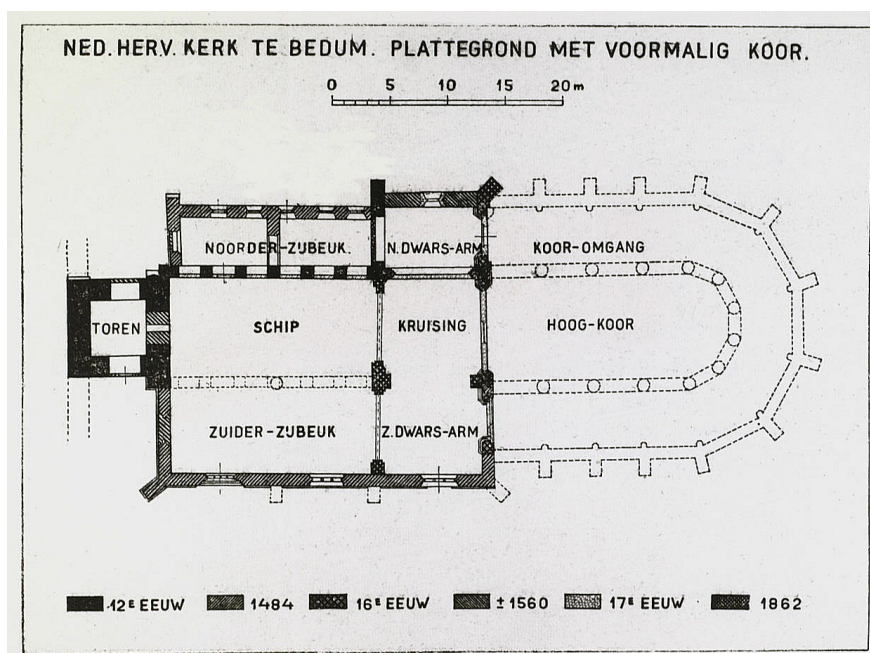
In 1860 wordt na instorting van een gewelf de gehele overdekking afgebroken, inclusief bogen. Rond 1880 besluit het kerkbestuur tot sloop van de zeer ernstig in verval geraakte kerk. Uiteindelijk volgt er een provisorische restauratie. Daarbij wordt er niet erg naar de rijke historie van het gebouw gekeken. Zo verdwijnt het complete interieur en wordt het schip van de kerk bijna onherstelbaar verminkt. Vervolgens worden naar ontwerp van architect J. Maris uit Groningen, het middenschip en de zuidelijke zijbeuk samengevoegd tot één ruimte. Het dwarsschip wordt van de kerkzaal gescheiden door een glaspui met gietijzeren roeden en tratering in neogotische trant. De kerkbanken staan in een gebogen lijn rondom de kansel.

De kerktoren

De kerktoren kent in beginsel een Romaanse kap en wordt later hoger opgetrokken en krijgt een prachtige naaldspits, de hoogste van de ommelanden namelijk 236 voet. In 1816 is de torenspits teruggebracht tot een hoogte van 218 voet. In 1911 slaat de bliksem in de toren en de spits brandt af. Pas na tien jaar krijgt de toren een platte afdekking, een rombisch dak.

Bij de torenrestauratie van 1953 tot 1957 wordt, na afbraak van het bovenste muurwerk de huidige Romaanse kap met ruitschilden gereconstrueerd. Omstreeks 1941 is ook iets gedaan aan de toren die al jaren enorm scheef is gaan zakken.

Om te voorkomen dat hij verder zal overhellen is een betonnen corset om de torenvoet gestort. De toren is dan ongeveer 38 meter hoog. Hij staat nog steeds scheef en is zeer waarschijnlijk ook de scheefste van het land, maar zakt niet meer verder. Verder is er in 1999 zuiver gemeten hoe hoog de toren op dat moment is maar vooral ook hoe scheef de toren staat. De toren is 35,704 meter hoog en staat 2,61 meter uit het lood, 4,18 graden. Dat is schever dan de toren van Pisa die 3.97 graden uit het lood hangt. De kerk bezit geen interieur meer van belang.

h. Hippolytuskerk.

Deze 15e eeuwse bakstenen kruiskerk is een van de mooiste voorbeelden van laatgotische kerkbouw in Groningen. In de muren is hier en daar tufsteen verwerkt, waarschijnlijk afkomstig van de oude romaanse kerk. Het schitterende interieur biedt veel bezienswaardigheden. Zo zijn er 16e eeuwse muur- en gewelofschilderingen, is er een epitaaf ter ere van Egbert Onsta, en een sacramentsnis van gele Bentheimer zandsteen. De noordelijke ingang deur uit circa 1500 is een van de weinige overgebleven middeleeuwse deuren in Groningen. De toren uit 1487 kreeg in de 17e eeuw een koepel waarin later een carillon werd geplaatst. In de toren zelf hangt een luiddklok uit 1520. Carillon en klok werden in WO II door de Duitsers geroofd, maar in 1946 weer teruggehangen in de toren.

De kerk wordt gehoord door de Protestantse Gemeente Middelstum, Toornwerd en Westerwijtwerd. Deze verzorgt de kerkdiensten. De kerk van Middelstum behoort tot Het grootste Museum van Nederland. De mooiste kerken van Nederland, samen één museum. De kerk van Middelstum behoort hier in Groningen met de kerken van Midwolde, Krewerd en Pieterburen toe.

Zie verder: kerkmiddelstum.nl Adres: Concordiaplein 1, Middelstum

Sleuteladres(sen): Kerkpad 23; tel. 0595-551324;

Dagelijks open van 10:00 - 17:00 uur, m.u.v. elke eerste zondag van de maand.

i. Huize Mentheda.

VILLA "Mentheda" is met aangebouwd ACHTERHUIS en KOETSHUIS gebouwd in 1896 op een voormalige borgterrein in Middelstum. De "Menthedaborg" was toen al lang afgebroken (waarschijnlijk in 1738), maar de borgstede, de grachten en de appelhoven bleven bewaard. Toen het borgterrein in 1890 in het bezit kwam van Jacob Vinhuizen, liet hij de wierde waarop het borgterrein lag geheel afgraven. Dat gebeurde in 1894. Op het terrein liet hij villa "Mentheda" bouwen in Eclectische stijl, vermoedelijk onder architectuur van Oeds de Leeuw Wieland uit Loppersum. Rondom het pand werd een riant TUIN in een inheemse landschapsstijl aangelegd. In 1934 werd de villa verbouwd waarbij onder andere de houten serre aan de voorzijde werd vervangen door een gemetselde serre en de entree in de westgevel door een venster met keldervenster. In 1948 werd boven de garage onder andere een woonkamer ingericht waarbij er een extra venster boven de garagedeuren werd geplaatst. Deze ingrepen hebben het oorspronkelijke aanzien van het pand nauwelijks aangetast.

j. Voormalig schoolgebouw in Amsterdamse Schoolstijl.

Het gebouw ligt in een kleine woonwijk. Het heeft een gebruikelijke opzet; een centrale toegangspartij, ter weerszijden waarvan twee vleugels met klaslokalen zijn geprojecteerd. Opmerkelijk is de met koper beslagen schoorsteenkap op het centrale middendeel. Mooie kozijnpartijen en zeer verzorgd metselwerk. In de hal bevindt zich een groot glas-in-loodraam van Jan Wijkmans.k. Bistro De Valk

K. Herberg de Valk.

Herberg in de Valk kent een rijke historie. Het woonhuis en de gelagkamer stammen uit 1630. De schuur en de doornit met bovenzaal en houten tongewelf volgen in de 18e en 19e eeuw. Gasten reizen aan per koets, met de trekschuit of de snikke in haven De Kolk (gedempt rond 1955). Zij laven zich hier aan drank, spijzen en een warme bedstee.

Er is altijd bedrijvigheid bij de herberg. Van kermessen en boeldagen tot stierenkeuringen en paardenraces.

Zo organiseert kastelein Enne Reintjes op 4 juli 1810 een harddraverij. Inzet: twee fraaie hoofdstellen.

l. Poortgebouw Asinga.

Borg Asinga. Omgracht terrein met toegangspoort op de gracht. De poort is overbouwd en gedekt door een zadeldak tussen topgevels. Gevelsteen met 1611; gerestaureerd in 1927. Het gebouw heeft ook dienstgedaan als schuilkerk in dekperiode na de reformatie waarin de katholieke mis verboden was.

Borg Asinga werd in 1744 op afbraak verkocht en afgebroken. Alleen het poortgebouw en een oude schuur bleven gespaard. Het borgterrein van Asinga is nu gedeeltelijk bebouwd, gedeeltelijk park. Van de grachten is alleen de noordelijke van het poortgebouw tot de kerk nog intact. De borg heeft op een hoogte gestaan, het hoge heem. De hoogte is geslecht om de binnengracht te dempen. Dit terrein is nu lager dan het overige gedeelte van het park.

m. Borgterrein Ewsum met theeschenkerij, grote groentuin, boomgaard en bloementuin.

Het borgterrein Ewsum is sinds de 14e eeuw terug te vinden in historische documenten.

Een plek met een kleurrijke, levendige geschiedenis van oorlog, liefde, handel, adel en ambacht. Sinds de 14e eeuw is de borg in verschillende handen geweest, heeft rijkdom en armoede gekend en is behoorlijk in uiterlijk veranderd. Echte Groningse adelnamen hebben de borg van leven voorzien. Te beginnen bij de Ewes in 1371 die tot in de zeventiende eeuw de borg bestierden

De oorspronkelijke borg was ooit versierd met een prachtige toren. Deze is gebouwd tijdens een verbouwing in 1649 door de bewoner Johan Lewe. Hiervoor liet hij de geschutstoren (donjon) verlagen. Die geschutstoren uit 1471 is er nog steeds en ligt in de waterpartij op het borgterrein.

De borg is in de 19e eeuw ernstig in verval geraakt wat uiteindelijk heeft geleid tot sloop van de borg en het westelijke schathuis (ook wel koetshuis genoemd) in 1863. Veel onderdelen van de borg zijn door de hele provincie verspreid geraakt. Het oostelijke schathuis is gelukkig bewaard gebleven, dat is het pand waar nu de theeschenkerij, beheerderswoning en erfgoedlogies in gevestigd zijn. De eeuwen oude donjon is het pronkjuweel dat herinnert aan lang vervlogen tijden.

n. Boerderij in Amsterdamse School.

De huidige boerderij achter het oostelijke schathuis stamt uit 1932 en is ontworpen door architect Sietze Albert Veenstra in Amsterdamse Schoolstijl.

o. Toren Toornwerd.

Tegenover borgterrein Ewsum te Middelstum ligt Toornwerd. Vroeger een kerkdorpje, nu nog een gehucht. De wierde waar Toornwerd op lag is in het begin van de 19e eeuw afgegraven. Al in de 14e eeuw had Toornwerd een eigen kerk met pastorie. Het kerkje bleek in de loop van de tijd te klein, raakte in ongebruik en wat er van overbleef werd uiteindelijk in het begin van de 19e eeuw afgebroken. Brand vernielde de oorspronkelijke toren, ook deze resten werden geruimd. Het kerkhof is in stand gebleven en kreeg in 1894 een nieuwe stenen toren waarin de oude klok uit de vorige toren werd opgehangen.

Via een in 2005 gerestaureerde trappartij (een samenwerkingsproject van SOGK en Landschapsbeheer Groningen) komt men bij de klokkentoren. De trappartij bestaat uit drie niveaus, opgemetseld in een klinkersteen met op elk niveau drie treden. In de lengte wordt de trap door lage gemetselde muurtjes eveneens in drieën gedeeld. De breedte van de drie vakken stemt overeen met de hoofd - en beide zijingangen van het toegangshek. Het hek bestaat uit twee gietijzeren hoofdpijlers met cannelures bekroond met een vaas. Aan weerszijden van de hoofdpijlers bevindt zich een kleinere, identieke pijler met één beweegbaar hek en twee vleugelstukken. De eclectische vormgeving van het hek past stilistisch bij de vormgeving van de toren

p. ANTONIUSKERK Kantens.

Het oudste deel van de kerk is al omstreeks 1150 gebouwd. De achtkantige toren is enkele malen verhoogd. Op de torenspits staat een koperen leeuw, die herinnert aan de macht van de adellijke familie Lewe, de borgbewoners van de Klinkenberg. In de toren hangen 2 luidklokken, waarvan de kleinste (1660) rijk is versierd met wapens van de familie Lewe. Bijzonder is ook de enorme steunbeer, tegen de westkant van de toren. Het werd destijds gebouwd om verzakking van de toren tegen te gaan. Tegenwoordig is de doorgang een gewilde plek voor de fotograaf van een bruidpaar.

De kerk is omstreeks 1400 verlengd. Het heeft kenmerken van de Romaanse bouwstijl: kleine ramen aan de noordkant, rond van boven. Ook zijn er kenmerken van de gotiek waar te nemen: aan de zuidkant van de kerk zijn grote ramen, spit van boven, te zien.

In de zuidgevel zit een deur die als hoofdingang kan worden beschouwd. De stoep is gemaakt van de vroegere altaarsteen uit de tijd, dat de kerk Rooms Katholiek was.

Vanaf 1594 is de kerk van Kantens overgegaan naar het Protestantisme. In de oostgevel zit ook een deur: deze werd in de tijd van de adellijke familie Lewe alleen door hen gebruikt om de kerk te betreden. De familie had een herenbank, waarvan nu nog de zijpanelen te zien zijn. Ze vormen nu de toegangsdeuren tot de koorruimte.

Tot 1890 werd er begraven rond de kerk: daarna werd de huidige algemene begraafplaats gebruikt.

In de kerk staat een fraai gesneden preekstoel, met houtsnijwerk van de beroemde Groningse houtbewerker Caspar Struiwich. Ook de zijpanelen van de orgelgaanderij zijn van zijn hand. Het orgel is een van de oudst bewaarde instrumenten uit de bouwtijd: 1663. In 1986 werd het hoofdwerk gerestaureerd en in 2007 het rugwerk. Het orgel heeft grote bekendheid verworven in binnen- en buitenland. Het orgel is op aanvraag te bespelen via Martin Sprenger (martin.sprenger@hetnet.nl)

Boven op het orgel heeft tot aan de grote kerkrestauratie van 1958 de engel met de bazuin gestaan. Doordat het tongewelf werd vervangen door het huidige (authentieke) troggewelf kreeg de engel een plaats boven de oostingang.

In september 2006 kwam de uit de 11e eeuw daterende doopvont na vele eeuwen terug in de kerk. De vont is door het Groninger Museum voorlopig in bruikleen gegeven. Gehoopt wordt, dat de vont uiteindelijk opnieuw kan worden gerekend tot de vaste inventaris van de kerk. Tijdens doopplechtigheden werd gebruik gemaakt van een koperen doopschaal, afkomstig uit een privécollectie. Zodra de doopvont mag blijven zal de kerkenraad zich beraden voor een definitieve oplossing voor de doopvont.

q. Gereformeerde kerk in Amsterdamse school stijl.

De achterzijde van deze kerk verdient het om de voorzijde te zijn! Hier zien we geen losse bouwelementen, maar een totaalontwerp naar één decoratieve hoofdvorm. Een prachtige en organische oplossing voor een kerkgebouw, waarin de toren toch vaak een onderscheidend bouwelement blijft.

De kerk werd gebouwd in 1932, na de sloop van de vroegere schuurkerk op hetzelfde adres. Die schuurkerk werd neergezet in 1918 en het gebouw heeft dan ook maar kort dienst gedaan.

De kerk is een van de weinige kerken in Nederland die een dubbele dakkapel bezit. Het zonlicht kan hierdoor op de tafel schijnen. De kerk is geheel symmetrisch, op het grote pannendak staat een kleine kloktoeren.

De kerk is eigenlijk te groot voor de ruimte waarin hij staat. Het godshuis is als het ware ingeklemd tussen de huizen en boerderijen van het dorp, waardoor de gemeente wel zeer symbolisch eng met de mensen verbonden is..

r. Kerk Usquert.

Neogotiek op het eerste gezicht. Dit komt vooral door de fors uitgevallen toren, de blokvormige bepleistering en de afwerking van de spitsboogramen. De oorsprong van dit zaalkerkje ligt in de middeleeuwen.

Binnen zijn de oude gewelven vervangen door houten, gestucte tongewelven. Op de oostwand zijn restanten muurschilderingen uit de late middeleeuwen zichtbaar. Maria en Petrus zijn te herkennen in een fragment uit het Laatste Oordeel.

Een modern kunstwerk aan de noordkant van de kerk vertelt het verhaal van missionaris Liudger en de blinde bard die hij bekeerde tot het christendom.

De Vereniging voor Dorpsbelangen Usquert probeert periodiek een culturele manifestatie te organiseren waarbij een breed publiek kennis kan maken met de ambiance van kerk & orgel.

Sleuteladres(sen): Jacobstraat 3 - 0595- 423166 Kerkstraat 8 - 0595-422468

s. Berlagehuis.

Het voormalige raadhuis van Usquert is een architectonisch monument dat werd ontworpen door de beroemde bouwmeester [Hendrik Petrus Berlage](#) uit Amsterdam. Het naar hem vernoemde gemeentehuis is een van de twee uitgevoerde ontwerpen van zijn hand in de provincie Groningen en het enige raadhuis dat Berlage ooit bouwde.

Het raadhuis in Usquert vormt een eenheid tussen exterieur en interieur, net als Berlages andere ontwerpen. Het monumentale pand met zijn platte daken en hoge toren bestaat uit baksteen, beton en ijzer. Berlage stond een eerlijke stijl voor, waarin de bouwmaterialen niet werden verborgen. De geglazuurde wand- en vloertegels, glas-in-lood ramen en lichtkoepel harmoniëren met de buitenkant van het pand.

t. Meerdere architectonisch waardevolle woningen sommige in Amsterdamse Schoolstijl.

u. Openlucht Museum Het Hogeland.

Terug in de tijd. Noord-Groningen in de 19de en begin 20ste eeuw. Uitgestrekt akkerland omringt kleine dorpjes op de wierden (woonheuvels). Rijke Groninger boeren – de herenboeren – maken de dienst uit op economisch, sociaal en politiek vlak. Op het land maar ook in de vaak imposante boerenwoningen met fraaie tuinen en schuren als kathedralen is werk voor inwonend en uitwonend personeel. De meeste mensen in de dorpen verdienen de kost dan ook in de landbouw. Vaak als landarbeider, dagloner, koejongen, ‘lutje meid’ of dienstbode. Afhankelijk van de seizoenen helpen kinderen ook regelmatig mee op het land en anders passen ze op hun kleine broertjes en zusjes als hun ouders aan het werk zijn.

Middenstanders en notabelen

De kleine middenstanders (de slager, de schilder en de kruidenier) en de notabelen (de dominee, schoolmeester en dokter) verdienen hun boterham in het dorp zelf. Afgezien van de neutrale dokter, veearts

en veldwachter heeft iedere zuil (geloof) zijn eigen kerk, school, winkels, kroegen en verenigingen. Alleen tijdens kermissen, veemarkten en boeldagen 'ontzuilen' de dorpen.

Museum toont levend wierdendorp

De belangrijkste verbindingen tussen de dorpen zijn de talloze vaarten, kerkpaden en grind- of kleiwegen. Industrie ontstaat pas later. Met uitzondering van de molens, wordt alles met de hand gedaan. Het museum toont een wierdendorp in zijn oorspronkelijke omgeving, omringd door akkers en met oude kerkpaden tussen de huizen, werkplaatsen en winkelpanden.

v. Kerk Warffum.

Herv.Kerk en toren op omheind kerkhof. Diep eenschepig kerkgebouw waarvan de noordmuur nog uit tufsteen kan bestaan; koor met stergewelf op natuurstenen ribben samenkomend in afhangende sluitsteen. Toren uit 1638. In de kerk 18e eeuwse preekstoel met trap, achterschot en klankbord. Doophek met bank en lezenaar. Offerblok; avondmaalstafel. Twee herenbanken. Alle banken met knoppen; laat 18e eeuwse koorafscheiding. Orgel uit 1812 boven orgelbalustrade, gemaakt door H.H. Freytag. Groot aantal beeldhouwde zerken. Klokkenstoel met gelui van twee klokken, waarvan een van C. Spronneaux en H. Veri, 1686, diam. 115 cm. en een moderne klok. Mechanisch smeedijzeren torenuurwerk. (*bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*)w. Pastorieboerderij.

w. Pastorie Warffum.

De hervormde pastorie van Warffum is volgens Stenvert "het oudst bewaard gebleven stenen huis van het Groningse platteland"

De pastorie bestaat uit twee bouwdelen. Het oudste bouwdeel, aan de noordwestzijde van het pand, bevindt zich onder een schilddak met hoekschoorstenen en heeft twee woonlagen. Dit deel van het huis bevat een middeleeuwse kern, die omstreeks 1300 zou zijn gebouwd. In 1500 werd het pand verbouwd. Het nieuwste bouwdeel, aan de zuidoostzijde van het pand, heeft slechts één woonlaag onder een zadeldak en dateert, samen met de traptoren, uit 1634. Het pand is deels gepleisterd, deze pleisterlaag is in de 19e eeuw aangebracht. De 'leerkamer' bevindt zich aan de oostzijde van het pand.

x. Kerk en pastorie De Breede.

Dit 14e eeuwse bakstenen kerkje is zonder fundering gebouwd. Het metselwerk loopt door tot een halve meter onder het maaiveld. Steunberen zijn aangebracht om verzakking tegen te gaan. De 16e eeuwse spitsboogramen zijn in de 19e eeuw voorzien van gietijzeren traceringen. In die zelfde tijd heeft de kerk ook een neoclassicistische uitstraling gekregen: veel stucwerk, een tongewelf en korinthische pilasters & zuilen. Opvallend aan de buitenkant zijn het dakruitertje en de blinde spitsboognissen. Binnen is een orgel, de preekstoel en herenbank, allen uit de 19e eeuw. Sleuteladres(sen): Breede 17 tel. 0595-422969; Breede 23 tel. 06-51284083;

y. Meijmaheerd in Amsterdamse Schoolstijl in Rasquert

z. Villa in eclectische stijl in Rasquert

a1. Emmalaan 4 vanaf de kruising te zien is een woning in Amsterdamse school stijl in Baflo

b1. Willem de Zwijgerlaan 2 woning in Amsterdamse schoolstijl in Baflo.

c1. NS Stationsgebouw Baflo.

Het station dateert uit 1893. Het is het enige resterende originele station aan deze lijn.

De lijn [Spoorlijn Sauwerd - Roodeschool](#) is geopend op 16 augustus 1893. Vanaf [Sauwerd](#) was er al sinds 1884 een spoorlijn naar [Delfzijl](#), waarvan de lijn naar [Baflo](#) een aftakking is. De lijn werd aangelegd door de [Groninger Locaalspoorweg-Maatschappij](#). De stations langs de lijn werden in twee klassen gebouwd. Het station in Baflo behoorde tot de 1e klasse. Tegenover het station ligt voormalig stationskoffiehuis 'Venhuizen'.

d1. Dinghkum in Winsum.

Inleiding ARMENHUIS gebouwd in 1863 door de toenmalige gemeente Winsum in een stijl met kenmerken van een Ambachtelijk-traditionele bouwtrant, nu in gebruik als woonhuis, Dinghkum genaamd. Bij de bouw van het pand is vermoedelijk materiaal gebruikt dat afkomstig was van de afbraak van de borg De Brake. Naast het pand dat plaats bood aan ongeveer vijf woningen voor armlastigen en de woning voor een 'vader' en een 'moeder', staat een hofje dat eveneens door de gemeente is gebouwd. Het voormalig armenhuis ligt aan de rand van het oude dorp Obergum en binnen de grenzen van het beschermd dorpsgezicht Winsum/Obergum. Omstreeks 1950 is het pand verbouwd tot bejaardenhuis met acht kamers en woonruimte voor de directrice en haar gezin. In 1974 is het pand verbouwd tot woonhuis.

e1. Gemeentehuis.

GEMEENTEHUIS van de voormalig gemeente Winsum, gebouwd in 1907 in een stijl met kenmerken van het Rationalisme en enkele Berlagiaanse elementen naar een ontwerp van architect A.L. van Wissen uit Groningen. H. Damhof was uitvoerder van de bouw van het gemeentehuis. Van Wissen kreeg de opdracht tot de bouw van het gemeentehuis van Winsum na een prijsvraag. Na dit gemeentehuis bouwde hij gemeentehuizen in onder andere Uithuizen, Uithuizermeeden en Kantens. Het pand was tot 1942 in gebruik als gemeentehuis.

f1. Bibliotheek.

Voormalig openbaar lagere SCHOOLGEBOUW, gebouwd in 1882 door architect H. Wind uit Onderdendam in een Eclectische bouwtrant. Het gebouw staat midden in het dorp met aan de voorzijde een plein en aan de achterzijde een parkeerplaats (voorheen een ommuurd schoolplein). De school had oorspronkelijk zeven lokalen, waarvan twee op de eerste verdieping. In 1964 is de school gesloten. Het gebouw wordt van de straat gescheiden door een klinkerpad met stoepaaltjes.

Het voormalig SCHOOLGEBOUW opgetrokken in rood-bruine baksteen op een gepleisterd trasraam. Het symmetrisch opgezette pand bestaat uit een hoofdgebouw van twee bouwlagen hoog met aan weerszijden een zijvleugel van een bouwlaag hoog. Aan beide vleugels zit een aankapping. De bouwdelen hebben een zadeldak, gedekt met een nieuwe pan en overstekende houten goten op klossen. Decoratieve gevelbanden met muizetand ingesloten door twee gepleisterde lijsten sieren de gevels. In de voorgevel, boven de hoofdentree staat op een gepleisterde plaquette te lezen: 18 Openbaar Onderwijs 82.

Alle vensters van het pand worden afgesloten door een met muizetand gedecoreerde segmentboog met gepleisterde sluitsteen en hebben natuurstenen onderdorpels, met elkaar verbonden door een cordonlijst. De vensters zijn afwisselend vijftienruits en openslaand met zesruits bovenlicht en ze worden via de bovendorpels met elkaar verbonden door een gevelband met gepleisterde vlakjes. Aan de voorzijde van het hoofdgebouw bevinden zich twee paneeldeuren met een getoogd bovenlicht met roedenverdeling, die de hoofdtoegang vormen. Tussen beide deuren zit een vijftienruits venster. Op de verdieping bevinden zich drie vensters, om en om vijftienruits en openslaand. Bovenin de top een vernieuwde wijzerplaat met aan weerszijden een smal venster met gekruiste roedenverdeling met daarnaast verdiepte, decoratief gemetselde vlakken.

De achtergevel heeft dezelfde indeling als de voorgevel, alleen zijn de twee toegangsdeuren hier vijftienruits vensters en heeft de verdieping een houten deur met zesruits bovenlicht tussen twee T-vensters met zesruits bovenlichten en heeft de topgevel twee dichtgezette venstertjes onder een rollaag.

De beide zijvleugels hebben aan de voorzijde elk drie vensters, twee vijftienruits met een openslaande in het midden. Onder de dakgoot loopt een fries van verdiepte gemetselde vlakken. In de beide aankappingen bevindt zich aan deze zijde een deur met getoogd tweeruits bovenlicht. Ook bij de vleugels is de achtergevel identiek aan de voorzijde.

Hetzelfde geldt voor de zijgevels: zowel de rechter- als de linker gevel van de aankapping hebben in het midden een iets uitgebouwd deel met vijf hooggeplaatste venstertjes en in de plint twee dichtgemetselde keldervensters onder een strek. Aan weerszijden van het uitgebouwd deel bevinden zich twee tweeruitsvensters. Boven de vensters loopt een cordonlijst en onder de vensters een uitgemetselde decoratieve gevelband.

g1. Herberg de Gouden Karper.

Hotel "De Gouden Karper". In aanleg vermoedelijk 17e eeuws witgepleisterd huis op rechthoekige plattegrond, onder met rode (rechts) en zwarte (links) pannen gedekt zadeldak tussen puntgevels met schoorsteen en vlechtingen langs de geveltoppen; eenvoudige gootlijst; staafankers; plint. Houten deuromlijsting bestaande uit een door Ionische pilasters gedragen hoofdgestel. Het gebouw doet 19e eeuws aan dankzij bepleistering en T-vensters.

h1. Verscheidene woningen in deze wijk van Winsum zijn gebouwd in Amsterdamse School stijl.

i.1 Meerdere woningen zijn in deze straat gebouwd in de Amsterdamse School Stijl.

